

MOISÉS SELFA I SASTRE

**ELS CADASTRES DE 1716 I 1757 DE
TORROELLA DE MONTGRÍ: PERVIVÈNCIA
DE LA TOPONÍMIA FINS A L'ACTUALITAT**

ESTUDIS DEL BAIX EMPORDÀ
Sant Feliu de Guíxols, 2010
Volum 29 - ISSN 1130-8524

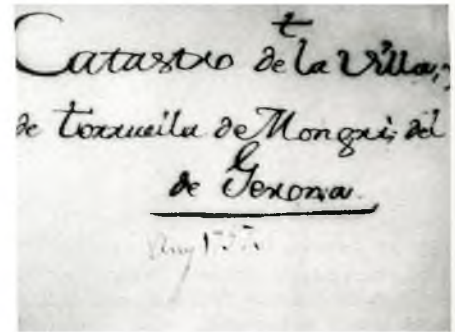
RESUM: A l'Arxiu Històric de Torroella de Montgrí es conserven dos Cadastres de 1716 i 1757 en un estat de conservació excel·lent. Aquests documents ens parlen d'una sèrie de noms de lloc que molt d'ells han perdurat fins a l'actualitat i encara són vius en la memòria de la gent de Torroella.

PARAULES CLAU: Cadastre, segle XVIII, topònim. Arxiu Històric de Torroella de Montgrí.

EL CADASTRE DE 1716 I DE 1757 DE TORROELLA DE MONTGRÍ

El Reial Cadastre és un document de caire municipal fruit de la nova política empresa per Felip V envers el Principat. La decisió d'implantar el cadastre a Catalunya data del 9 de desembre de 1715. La nova contribució cadastral es caracteritzà pel fet d'ésser de percepció directa i global en un intent d'arreglar la contribució de l'antiga corona d'Aragó a un equivalent del sistema tributari castellà. Així, el 15 d'octubre del 1716 foren publicades les normes generals que explicaven com havia d'efectuar-se el repartiment de l'impost cadastral. El cadastre reial gravava els béns immobles (cases, terres, forns, molins, etc.) i els ingressos que provenien de rendes no lligades a l'activitat professional del contribuent (censos, censals, etc.). Ningú no restava exempt del pagament del cadastre real i, en aquest sentit, tenia un caràcter universal, ja que afectava tots els estaments socials que fossin propietaris o perceptors de rendes per diferents conceptes. Les terres foren dividides en 32 classes diferents i a cada qualitat se li assignà un preu de cotització cadastral distint per unitat de superfície. Les terres ermes i els roquissars foren taxats en uns preus molt baixos, que, en ocasions, no responen a la realitat del seu aprofitament. El pagament de l'impost, en aquest cas, s'efectuava mitjançant tres lliuraments quadrimestrals l'any. La resta de béns immobles i les rendes pagaven el deu per cent del que hom calculava que podia donar la seva explotació.

Fruit d'aquesta nova política borbònica, Torroella de Montgrí posseeix dos cadastres que daten de 1716 i 1757, que resten con-

Cadastrre de 1757

Cadastrre de 1716

servats a l'Arxiu Històric Municipal de Torroella de Montgrí i el seu estat de conservació és excel·lent. La seva consulta ens proporciona un bon nombre de topònims dels quals comentarem en aquest treball les partides de terra, les torres, els molins i els masos, el carrers, creus i portals, les casetes i altres construccions i noms relacionats amb l'orografia del territori.

PARTIDES DE TERRA

Als dos cadastres consultats apareixen un conjunt de noms de partides de terra. D'aquests noms alguns han perdurat fins a l'actualitat i d'altres han quedat ja en el record. Els noms que encara formen part de la toponímia actual de Torroella són els següents:

L'Agulla ("de terra a la agulla") (AHTM, Cadastre 1716, 17r), que és una gran extensió de terreny situada al nord-est dels camps de la Barraca i vora el camp Cortell; **el camp de les Agulles** ("situada en el Campo de la Agulla") (AHTM, Cadastre 1757, 4v), un nom relacionat amb l'anterior de l'Agulla; **el camp de l'Arbre** ("dita lo camp del Arbre") (AHTM, Cadastre 1716, 7r), que són uns terrenys de cultiu situats vora el Mas d'en Bou; **els camps de la Barraca** ("dita lo Camp de la Barraca") (AHTM, Cadastre 1716, 16v); ("nombrada lo Camp de la varraca") (AHTM, Cadastre 1757, 18v), que és una gran extensió de terreny situada a la plana del Ter, al sud de la partida de l'Agulla; **les Boladeres** ("Altre Pessa de terra en las boladeras")

(AHTM, Cadastre 1716, 2r), gran partida de terreny de cultiu que s'estén a la sortida est del nucli de població de Torroella de Montgrí; **les Vinyes de la Bolleria** ("Pieza de tierra nombrada las viñas de la Bulleria") (AHTM, Cadastre 1757, s/f), que és un terreny de conreu pròxim al lloc de la Bolleria; **el Botinar** ("en lo territori del Butinar") (AHTM, Cadastre 1716, s/f), conreus situats entre el camí de la Tribana i el camí del Masot; **el camp Petit** ("nombrada lo camp petit") (AHTM, Cadastre 1757, 26v), que és un camp situat a l'esquerra de l'antic camí de l'Escala a l'Estartit; **la closa Rodona** ("dita la Closa Rodona") (AHTM, Cadastre 1716, 26r), petita extensió de terreny vora el Mas Marqués; **la bassa del Conill** ("en la Bassa del Conill") (AHTM, Cadastre 1716, 107v), terreny de cultiu situat a la dreta del Mas Pedrola; **les Deveses** ("Pesa de terra dita la Dauesa") (AHTM, Cadastre 1716, 1r), partida de terreny situada vora el puig de les Llagastes si bé també és el nom d'un terreny situat vora la partida de la Moixina, a la plana del Ter; **les Misseres** ("Altra Pessa dita la Missera") (AHTM, Cadastre 1716, 23r), que és una gran extensió de terreny situada a l'esquerra del Ter Vell, i **el Quintà** ("Altre Pessa de terra dita lo Quinta") (AHTM, Cadastre 1716, 5r), que és un terreny al sud de la torre Gran.

Altres noms no han perdurat fins a l'actualitat i són els següents: **l'Aspre** ("de terra [...] al Aspre") (AHTM, Cadastre 1716, 19v); **el Bancal** ("Altre Pessa de terra dita el bancal") (AHTM, Cadastre 1716, 5v); **el camp de la Barra** ("nombrada lo Camp de la Barra") (AHTM, Cadastre 1757, 319r-319v); **el camp de la Bassa** ("dita lo Camp de la Bassa") (AHTM, Cadastre 1716, 12r); "en el Campo de la Basa" (AHTM, Cadastre 1757, 5r); **el camp de la Cabellera** ("nombrada lo Camp de la Caballera") (AHTM, Cadastre 1757, 378r); **el camp Gran** ("dita lo Camp Gran") (AHTM, Cadastre 1716, 11v); **els Canyers** ("dita als canyers") (AHTM, Cadastre 1716, 43r); **el camp de la Caseta** ("dita lo Camp de la Caseta") (AHTM, Cadastre 1716, 7v); **la closa Gixona** ("y la closa Gixona") (AHTM, Cadastre 1716, s/f); **la closa Gran** ("en lo Rodonell ditas la Closa gran") (AHTM, Cadastre 1716, s/f); **la Closeta** ("dos pessas de terra ditas la closeta") (AHTM, Cadastre 1716, s/f); **la closeta Petita** ("nombrada la closeta petita") (AHTM, Cadastre 1757, 14v); **la coma Pagesa** ("nombrada la Coma Pagesa y lo Mas Moreu") (AHTM, Cadastre 1757, 268r); **el camp del Corral** ("Altre Pessa de terra dita lo Camp del corral") (AHTM, Cadastre 1716, 9v); **el camp de l'Era** ("Altre Pessa de terra dita lo Camp de la Hera") (AHTM, Cadastre 1716, 4r); **la Feixa** ("Altre

Pessa de terra dita la feixa”) (AHTM, Cadastre 1716, 5r); **la feixa Figuerola** (“nombrada la feixa figarola”) (AHTM, Cadastre 1757, 21r); **el camp Maçanet** (“dita lo Camp Massanet”) (AHTM, Cadastre 1716, 14r-14v); **els olivars de Sobrestany** (“dita los oliuars de Sobrestany”) (AHTM, Cadastre 1716, 19r); **el pla Madriguera** (“al Pla de la Madriguera”) (AHTM, Cadastre 1716, 12v); **el camp de Marimon** (“en lo Rodonell enomenada lo Camp de Marimon”) (AHTM, Cadastre 1716, s/f); **el pou de Mont** (“Altre Pessa de terra dita lo pou de mont”) (AHTM, Cadastre 1716, 2r); **l’Olivar** (“Altre Pessa de terra dita lo oliuar”) (AHTM, Cadastre 1716, 2v); **el camp de les Pedres** (“nombrada lo camp de les pedres”) (AHTM, Cadastre 1757, 380r); **l’era Pica** (“dita la hera Pica”) (AHTM, Cadastre 1716, 14r); **el Quadró** (“Altre Pessa de terra dit lo Codro”) (AHTM, Cadastre 1716, 4r); **el camp del Roser** (“dita lo Camp del Roser”) (AHTM, Cadastre 1716, 41v); **el camp de Sant Pere** (“dita lo Camp de Sant Pere”) (AHTM, Cadastre 1716, 28v); **la feixa Saula** (“Altre Pessa de terra dita la feixa Saula”) (AHTM, Cadastre 1716, 6r); **el Vinyar** (“Altre pessa de terra dita lo vinyar”) (AHTM, Cadastre 1716, 7v).

TORRES

El concepte de *torre* s’ha d’entendre amb el significat de construcció de defensa contra els atacs dels pirates que arribaven a la costa de l’Estartit, si bé al segle XVIII ja devien funcionar majoritàriament com a hisenda al voltant de la qual hi ha unes terres de conreu. Als cadastres consultats hem anotat quatre torres.

La Torre Bagura (“la torre Begura” (AHTM; Cadastre 1757, s/f) és un mas fortificat amb una torre de defensa quadrada i no cilíndrica. Va ser construïda l’any 1561, tot i que s’ha qüestionat que el seu origen sigui una vila romana. En la porta d’entrada de la torre hi ha una inscripció que diu “Catherina Bagura me fecit any 1561”. Aquesta torre encara conserva la porta de fusta amb senyals d’atac i al seu interior els dos pisos que es comunicaven amb una escala de fusta que es pot retirar a voluntat. Al segle XV Ramon de Begur compra el mas a Ramon Serra, del Mas d’en Serra. Al segle XVI, Antoni de Begur es casa amb Caterina d’Ullà, la qual, quan va morir el seu marit i fill, fa construir la torre, de 19 metres d’altura. Dels Bergur passà a la família Torrebegur. Dels Torrebegur passà als Puig al segle XVIII. La família Carles compra el mas el segle XIX i, a final d’aquest segle, passa a la família Robert. Entre els anys vint i trenta

La torre Bagura

del segle XX, la família Robert la ven al besavi del seu actual propietari: Joan Serra. És situada a l'esquerra de la carretera del Mar, entre les partides de la feixa Llarga i els camps del Mas de les Palmeres.

Una segona torre és la **Torre Ferrana** ("nombrada la torre ferrana") (AHTM, Cadastre 1757, 374r), la qual està situada a l'altre costat del massís del Montgrí, entre Bellcaire i l'Escala, al nord-est del terme municipal de Torroella de Montgrí. La tradició diu que hi ha enterrats drets dos malfactors a les puntes de la torre.

La Torre Ponsa ("Pieza de tierra nombrada la Torre Ponsa") (AHTM, Cadastre 1757, 346r) és un indret situat sobre el salt d'Euga. Cal destacar com al segle XVIII s'anomena una partida de terra al voltant de la torre. La torre de defensa és dels segles XV-XVI. L'any 1654, la Universitat de Torroella de Montgrí ven la Torre Ponsa a Anton Parramon, pagès de Ventalló. Posteriorment, l'any 1856 la mateixa Universitat la torna a vendre a Agustí Robert, comte de Torroella de Montgrí

El Mas Marquès

La quarta torre que anotem és **la torre del portal d'Ullà** (“lo camp de la torre del portal de ulla” (AHTM, Cadastre 1716, 141v), que es refereix al **portal d'Ullà**.

MOLINS I MASOS

El molí d'arròs és una construcció característica de la plana del Ter. Els dos que documentem probablement també devien treballar l'arròs, si bé també van arribar a funcionar com a masos.

El Molí de Baix (“del Molí de uall”) (AHTM, Cadastre 1757, 17r) està situat vora la carretera de l'Estartit, entre el litoral i Torroella. En realitat, aquest molí de la plana és més conegut com el Mas Galera.

El Molí del Mig (“lo Molí del mitg”) (AHTM; Cadastre 1757, s/f), situat també a la plana, és actualment un espai d'oci que ha mantingut bona part de la seva estructura inicial.

El mas és també una construcció ben estesa arreu de la plana del Ter. A Torroella hi ha masos ben antics que majoritàriament han estat habitats per pagesos i masovers dedicats al conreu de les terres.

El Mas Figueres (“dita lo puig del mas figueras”) (AHTM, Cadastre 1716, 10r) és una construcció situada als camps del Mas Marquès, a la plana del Ter. Pertany a la família Mascort Galibern. Avui està totalment renovat. **El Mas de n’Hugues** (“nombrada lo Mas den Hugas”) (AHTM, Cadastre 1757, 376r) el trobem a l’esquerra del camí de les Deveses d’Allà. **El Mas Mallarich** (“nombrada lo Mas Mallarich”) (AHTM, Cadastre 1757, 278r) tenia corral i és situat vora la roca d’en Coll. Està ensorrat. **El Mas Marquès** (“la clossa del mas marques”) (AHTM, Cadastre 1757, 15v) és actualment un conjunt residencial establert vora les partides de la closa Rodona i el Quintanar. La primera referència coneguda del mas és de l’any 1795.

El Mas Cremat (“nombrada lo mas Cremat”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f) està vora l’Estany de Sobrestany, entre el puig d’en Leal i la Pedrera. Els actuals masovers hi van anar l’any 1925. **El Mas Vell** (“lo mas vell”) (AHTM; Cadastre 1757, s/f) és una construcció que ja ha desaparegut de l’onomàstica actual de Torroella de Montgrí. **El Mas Moreu** (“en lo mas moreu”) (AHTM, Cadastre 1716, 11r) està ensorrat. Situat vora el Mas Ramades, té tres pous d’aigua per al seu consum. L’any 1716, la propietària era Margarita Xargay.

El Mas Pedrola (“nombrada lo Mas Padrola”) (AHTM, Cadastre 1757, 272r) és un indret on s’han trobat restes de l’època ibèrica. Surt citat en diversos documents del segle XV i XVI. **El Mas Quintana** (“lo Mas Quintana”) (AHTM; Cadastre 1757, s/f) és situat dins de l’horta d’en Quintana. **El Mas Ramades** (“anomenada lo Mas Ramades”) (AHTM, Cadastre 1757, 287r) s’aixeca vora el Mas Moreu. Antigament, era de la família Marquès. Finalment, **el Mas del Roig** (“Altre pessa de terra al mas Roig”) (AHTM, Cadastre 1716, 42r) se situa al revolt que la carretera de la Gola fa a la partida dels camps del Mas del Roig.

CARRERS, CREUS I PORTALS

Tots els carrers que apareixen als cadastres consultats conserven en l’actualitat el nom que tenien al segle XVIII. Ens estem referint al **carrer dels Bous** (“Altre casa al carrer dels bous”) (AHTM, Cadastre 1716, 304r); **el carrer Major** (“Carrer Major”) (AHTH, Cadastre 1757, s/f); el **carrer de l’Hospital** (“en lo Carrer del Hospital”) (AHTM, Cadastre 1716, 292r), i **el carrer d’Ullà** (“Calle de Ulla”) (AHTH, Cadastre 1757, s/f). Altres han modificat la seva denominació actual com és el cas del **carrer de la Codina** (“Calle de la Co-

El còrrec de Comallobera

dina”) (AHTH, Cadastre 1757, s/f).

Quant a les creus de terme, només hem anotat **la creu dels Agustins** (“en la creu dels Agustins”) (AHTM, Cadastre 1716, 16r), topònim relacionat amb l’orde dels agustins present a Torroella de Montgrí fins a la desamortització de Mendizábal.

Torroella de Montgrí tenia sis portes d’entrada al nucli emmurallat. Les que documentem són les següents: **el portal del Mar** (“lo camp del Portal de mar”) (AHTM, Cadastre 1757, 27r), situat a la carretera de l’Estartit i **el**

portal de Santa Caterina (“Altre Pessa de terra dita lo camp del Portal de Santa Catharina”) (AHTM, Cadastre 1716, 141v), que és del segle XVI.

LES CASETES

Les tres casetes que hem consultat ja no existeixen en l’actualitat. Són, probablement, un testimoni de l’activitat agrícola de la plana del Ter. Ens estem referint a noms com **les Barraques** (“Las Baracas”) (AHTH, Cadastre 1757, s/f); **la Caseta de na Moreta** (“en lo terme de Torroella una heretat dita la Caseta de na Moreta”) (AHTM, Cadastre 1716, s/f), i **la Caseta d’en Siurana** (“en la haretat dita la caseta den Ciurana”) (AHTM, Cadastre 1716, s/f).

L’OROGRAFIA DEL TERRITORI

El terme municipal de Torroella de Montgrí té un important sector muntanyós al voltant del massís del Montgrí. És en aquest ampli

El coll d'en Garrigàs

sector on localitzem la totalitat dels noms que presentem.

La roca d'en Coll (“nombrada lo clot de la Roca den Coll”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f) és un indret situat vora el puig Romanyac: **el Comallobera** (“Pieza de tierra nombrada la Coma Lluvera”) (AHTM, Cadastre 1757, 354r) és un sector important del municipi de Torroella de Montgrí al nord de les Cogollades: **els Cossis** (“la muntanya dels cossi”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f) és una petita vall completament sorrenca que sembla que deu el seu nom a la

forma del seu sòl; **el coll d'en Garrigàs** (“en lo coll de Garrigas”) (AHTM, Cadastre 1716, 62v) és un coll situat entre el castell del Montgrí i el mont Pla.

El Palau (“la partida del Palau”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f) és una gran extensió de terreny que s'estén a l'esquerra de la carretera del Mas Sec al puig de la Palma: **les Rabioses** (“nombrada la Rabiosa”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f) és una partida de terreny muntanyosa al sud del puig d'en Leal. *Rabiosa* ha de tenir el significat metafòric de *terreny dolent*; **el puig de Rocamaura** (“vinya a Roca Maura”) (AHTM, Cadastre 1716, 38r; “pieza nombrada la Roca Maura”) (AHTM, Cadastre 1757, 338r) és un contrafort, de 225 metres d'altura, del massís de Montgrí, prop de la costa, que domina el poble de l'Estartit dins el municipi de Torroella de Montgrí per ponent.

El coll de les Sorres (“en lo Coll de les Sorres”) (AHTM, Cadastre 1716, 36v) és un coll situat al costat sud del Montgrí. També és conegut com el coll d'Empúries; **el coll d'en Taiant** (“al Coll den Tallant”) (AHTM, Cadastre 1716, 34v) és una elevació del terreny situada entre el tossal Gran i la torre Moratxa, i **la vall Gran** (“nom-

brada la Vall Gran”) (AHTH, Cadastre 1757, s/f) és a l'oest de l'ermita de Santa Caterina.

De noms que no han perdurat fins a l'actualitat, només n'hem documentat dos: **el pla de la Madriguera** (“al Pla de la Madriguera”) (AHTM, Cadastre 1716, 12v) i **el clot de Sant Briu** (“nombrada lo clot de Sant Briu”) (AHTM, Cadastre 1757, s/f).

BIBLIOGRAFIA

- ARBUSÉ, Narcís, *El Montgrí, pas a pas*. Valls: Cossetània Edicions. 2005.
- ARBUSÉ, N., “Els noms perduts de la muntanya”, *Llibre de Festa Major de Torroella de Montgrí*, Torroella de Montgrí, 2007, p. 31-45.
- AUDIVERT, M., *Cases i gents de l'Estartit*. Granollers: Editorial Mont Blanc-Martin, 1981.
- PASQUAL, J. i d'altres. “Topònims de la Plana del Ter del terme de Torroella de Montgrí”. Llibre de la Festa Major. Torroella de Montgrí. Any 1987. p. 67-75.
- ROVIRAS, A. i TORRENT, E., *Torroella i l'Estartit*. Girona: Quaderns de la Revista de Girona, Girona, 2003.
- SURROCA I SENS, J., *Bibliografia de Torroella, I*. Girona: Museu del Montgrí i del Baix Ter, Girona. 1983.
- SURROCA I SENS, J., *Bibliografia de Torroella, II*. Girona: Museu del Montgrí i del Baix Ter, Girona. 1988.